

OSMAN CEMAL KAYGILI -HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ-

Mediha MANGIR*

ÖZET

Osman Cemal Kaygılı, 1910 yılında 'Eşek' adlı dergide yazın hayatına başlamış; hemen hemen her türde ürün vermiş yazarlardandır. Yetiştığı ve yaşadığı çevre yönünden çağdaşlarından farklı olan yazar, ortaya koyduğu bütün ürünlerde bu çevreyi okura hissettirir. Osman Cemal, o dönem edebiyat dünyasının dışında kalmış Kumkapı, Kasımpaşa, Samatya, Hasköy gibi semtleri; bu semtlerdeki sosyal hayatı; çingeneler, tulumbacılar, hovardalar, akşamcılar, külhanbeyleri gibi tipleri; meyhâneler, kahvehâneler, gazinolar gibi eğlence yerlerini, eserlerine malzeme olarak seçer. Bu zengin malzeme, yazarın dilini önemli ölçüde belirler. Yazar roman, hikâye, oyun, sözlük ve araştırma-inceleme türlerinde eserler yazmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osman Cemal Kaygılı, Mizah, Gerçeklik

OSMAN CEMAL KAYGILI -HIS LIFE, LITERARY PERSONALITY AND WORKS-

ABSTRACT

Osman Cemal Kaygılı started to write at journal called as "Eşek" in 1910 and he was one of the the writers who had written about all kinds of literature. The author who was different from his contemporaries in terms of the periphery he was grown up and lived in had the readers feel this periphery in his all writings. Osman Cemal Kaygılı chose as materials for his literary works the districts which remained outside the literary world at that time such as Kumkapı, Kasımpaşa, Samatya, Hasköy, the social life in these districts, the types such as gypsies, unofficial fire fighters, rakes, tipplers, gangsters and entertainment places such as pubs, cafes and casinos. These mentioned rich materials determined the language he used to a great extent. He has written novels, stories, dictionary, types of research.

Key Words: Osman Cemal Kaygılı, Humor, Reality

---

* Dr., Ondokuz Mayıs Ü. Türk Dili Okutmanı. El-mek: medihamangir@hotmail.com

1. Osman Cemal Kaygılı'nın Hayatı

Osman Cemal, 22 Eylül 1306 (4 Ekim 1890)¹ tarihinde İstanbul'da Eğrikapı dışında Yeni Mahalle semtinde doğar. Babası mahallenin bakkalı² Mustafa Efendi, annesi Ülfet³ Hanım'dır.⁴ Mütevâzı bir aile reisi olan Mustafa Efendi, aynı zamanda Tarikat-ı Aliye-i Sâdiye mensubu olup 'Mustafa Dede' lakabıyla anılır. (Ünsal 1954: 1) Birçok araştırmacının verdiği bilgilerin aksine anne ve babasını çocuk denilecek yaşlarda kaybetmemiş olan⁵ Osman Cemal, Cezri Kasım Paşa ilkokulundayken ailesi Yeni Mahalle'den Otakçılar'a taşınır. Çocukluğunun büyük bir kısmı, çayırıklarda, dutluklarda ve Topçular'da geçer ki bu yerler onun mizacına uygun yerlerdir. 1900 yılında Eğrikapı Merkez Rüştüyesi'ne başlayan Osman Cemal, bu yıllarda muzip, zeki fakat haşarı ve tembel bir öğrencidir. (1954: 4) Rüştüyeden sonra Menşe-i Küttâb-ı Askeriyye'de (Askerî Kâtip Yetiştirme Okulu) öğrenim görür ve mezuniyetten hemen sonra on altı yaşındayken Erkân-ı Harbiye-i Umumiye'de kâtip olur. 80 kuruş maaşla işe başlar ve açılan bir sınavda başarılı olduğundan 1909 yılında Kıtaat-ı Fenniye Müfettişliği Kâtipliğine getirilerek maaşı 400 kuruşa çıkarılır.

Osman Cemal mesleğini icra ederken kültürel ve sosyal faaliyetlerden de geri kalmaz. Küçük yaşlarda başlayan musikî merakı gençliğinde de devam eder, alaturka musikî zevki alafranga musikî zevkine dönüşür. Osman Cemal ayrıca, doğaya ve renklere düşkün, sporla da yakından ilgilenen bir gençtir. O "avcılık, pehlivanlık ve binicilikten başka sporun bütün öteki kısımlarında da" (Ünsal 1954: 9) faaliyet göstermiştir. Sanatçının futbol oynadığını ve kürek çekmede çok başarılı olduğunu yine kendi yazılarından öğreniyoruz. Osman Cemal, spor yaparak bedenini inkişaf ettirirken Meşrutiyet'in ilânından (1908) sonra dönemin gazete, mecmua, broşür ve kitaplarını da okuyarak fikrî inkişafını gerçekleştirir (1954: 11). İkinci Meşrutiyet'in ilânını takip eden, adına hürriyet seneleri denilen devrede yazar da çok coşkuludur ve İttihat ve Terakki Fatih kulübünde azadır.

Osman Cemal, 1912'de Tepebaşı Tiyatrosu'nda bir gösteride taşkınlık yapmasından ve Mahmut Şevket Paşa'ya düzenlenen suikasta adının karışmasından dolayı Refik Halit, Refi Cevat

¹ Osman Cemal'le ilgili ilk biyografik çalışma Reşat Feyzi Yüzüncü'ye (1947) aittir. R. F., Osman Cemal'in doğum tarihi olarak 22 Eylül 1306'yı verir ki bu tarih rumî takvime göredir. Yazar hakkında yazılan birçok biyografide doğum tarihi 22 Eylül 1890 olarak gösterilmektedir. Yıl milâdi takvime göre, gün ve ay da rumî takvime göre verilmiştir. (Alangu 1968: 93), (Okay 1982: 281), (Nesin 1973: 251), (Lekesiz 1997: 307). Adnan Akgün (1996) 'Edebiyatlarımızın Resmî Hâl tercümeleleri' adlı çalışmasında Başbakanlık Arşivi'ne dayanarak bu konuya açıklık getirmiştir. O.Cemal'in doğum tarihi kayıtlara 4 Ekim 1890 olarak geçmiştir. M. Apaydın (2006) da çalışmasında bu tarihi gösterir. (M.Apaydın, dipnot ve kaynakçada Adnan Akgün'ün soyadını Aygün olarak vermiştir.)

² Adnan Akgün, adı geçen çalışmasında "Osman Cemal Efendi. İnekçilikle temin-i mâişet eden Mustafa Ağa'nın oğludur." (1996: 245) sicil kaydını verir.

³ R. F. Yüzüncü, O. Cemal'in annesinin adını Gülfet olarak vermiştir. Apaydın (2006) bunu basım hatası olarak düşünmekte, adın diğer araştırmacıların kaydettiği gibi Gülfem olduğunu ifade etmektedir. Oysaki 1954 yılında Refika Ünsal tarafından hazırlanan 'Osman Cemal Kaygılı Hayatı ve Eserleri' adlı yayımlanmamış lisans tezinde O. Cemal'in annesinin adı 'Ülfet' olarak geçmektedir. M. Apaydın bu tezden bahsetmez. Osman Cemal'in yakın arkadaşı Refi Cevat ve ikinci eşi Sabiha hanımla görüşen R. Ünsal'ın bu görüşüne katılıyoruz. R. F. Yüzüncü'de geçen 'Gülfet' hatalıdır. Ancak, doğru şekli birçok araştırmacının verdiği 'Gülfem' değil 'Ülfet'tir.

⁴ Bir paşanın konağında kalfalık yapan Osman Cemal'in annesinin asıl adı Aşnidil'dir. Evlendikten sonra Ülfet adını alır. (Ünsal 1954: 1)

⁵ R. F. Yüzüncü O. Cemal'in babasını küçük yaşta kaybettiğini söylese de R. Ünsal 16 Kanunisi 1336 tarihli Şebab dergisinde "Şebab'ın Kara Haberleri" başlığı altında "Mizahnüvistimiz Osman Cemal Beyin pederleri Tarikat-ı Aliye-i Sadiye mensubiinden Mustafa Dede seksen beş yaşında olduğu halde vefat etmiştir." (Ünsal 1954: 17) ilânını sunar. Bu durumda babası öldüğünde O. Cemal 30 yaşındadır. R.Ünsal sürgünden İstanbul'a dönen O. Cemal'in hemen askere çağrıldığını, henüz İstanbul ve ana-baba hasretini gideremeyen O. Cemal'i bu durumun deliye çevirdiğini söyler (1954: 12). Ayrıca O.Cemal, Haber Gazetesindeki bir yazısında "Bende yaş yirmi, yirmi bir...Kalemde dört sarı lira aylığım var...Ana, baba, kardeş benden bir şey beklemezler" der. Buradan da bu yaşlarında henüz anne ve babasının sağ olduğu çıkarılabilir.

gibi birçok aydınla Sinop'a sürgün edilir. Sinop'ta üç yıl kalan yazar, döndüğünde Kıtaat-ı Fenniye Müfettişliği'ndeki görevine devam eder. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla seferberlik ilân edilince Osman Cemal, seyyar tümenlerde kâtiplik yapar. Askeri kâtiplikteki en son görev yeri Menemen'de hastalanarak İstanbul'a geri döner ve henüz yirmi yedi yaşındayken malûlen emekliye ayrılır (1917).

Osman Cemal, emekliye ayrıldıktan sonra Sur dışında, Otakçılar Mahallesi'nde babadan kalma eve yerleşir. Burada geçimini sağlamak için bir süre inek besleyip süt satar. Ancak, bu işten anlamadığından kısa sürede iflâs eder. Çıkan bir yangında babadan kalma evini kaybeden yazar, yine burada bir ev kiralayarak ömrünün sonuna kadar bu mahalleden ayrılmaz. Osman Cemal, geçimini sağlamak için çok çeşitli işler yapar. Bunlardan biri tiyatrocudur. O, bu işten hem para kazanır hem de sevdiği işi yapmanın hazzını duyar. Dağlardan koca yemiş toplayıp satmak, vapurlarda bileçilik yapmak, semt pazarlarında basma, pazen satmak yazarın yaptığı işler arasındadır. Ancak, biraz talihsizliği biraz da bu alandaki beceriksizliği yüzünden bu işler onun için hep geçici olmuştur. Osman Cemal, 1920 yılından itibaren bir taraftan da devrin gazete ve dergilerinde yazmaya başlar. Yazarlıkla geçinmenin zorluğu yüzünden 1925 yılında, İstanbul İmam Hatip Okulunda Türkçe öğretmenliği yapmaya başlar ve bu göreve 1931 yılında Çemberlitaş Erkek Rüştiyesinde devam eder. Öğretmenliği severek yapan yazar, ölümüne kadar da 1932 yılında girdiği Fener Rum Lisesi'nde çalışır. Yazarın edebî çevrelere "yarı meçhul" bir görüntü sergilemesinin nedeni biraz da bu yapmak zorunda kaldığı işlerdir. "Döneminin ünlü yazarları, gündüzleri Cağaloğlu'nda, akşamları Beyoğlu'nda bir araya gelirken, o gündüzleri bambaşka işler yapmıştır...Geceleri de kafayı Fener'deki Rum meyhanelerinde, Vidos köyündeki çingene çadırlarında çekmiştir." (Çelik 1998: 50)

Osman Cemal, iki kez evlenmiştir. 1926 yılında (36 yaşında iken) Leman adlı dul bir kadınla ilk evliliğini yapan yazar, yuvasını seven bir aile babası olur. Leman Hanım'ın Güzin adında bir kızı varken Hikmet adında bir de oğulları olur, ancak üç yaşında iken oğullarını kaybederler. Bu olay yazarı derinden etkiler. Onun yaşamı boyunca süren kederli, sıkıntılı, kaygılı hali soyadına da yansır. Osman Cemal 1928'de Soyadı Kanunu ilân edilince 'Kaygısız' soyadını almak ister, fakat bu soyadını bir başkası daha önce onaylattığı için kendisine 'Kaygılı' soyadı verilir.⁶ Çocuğunun vefatının hemen arkasından çok sevdiği annesini de kaybeden yazar, eşi Leman Hanım'ın 1934 yılında veremden ölmesiyle yapayalnız kalır. İkinci eşi Sabriye Hanım'la 1935'te evlenir⁷, bu evliliğinden de çocukları olmaz.

1943 yılının ikinci yarısında Osman Cemal'de hastalık belirtileri baş gösterir. Yapılan tetkikler sonuç vermez ve bir teşhis konulamaz. 1944'de artık işine devam edemeyen yazar, Gureba Hastanesi İkinci Dâhiliye Kliniği'ne yatırılır ve midesinde kanser, ciğerlerinde verem tespit edilir. Başarısız bir ameliyat geçiren Osman Cemal, iyileşemez ve 9 Ocak 1945 tarihinde hayata gözlerini yumar.

2. Osman Cemal Kaygılı'nın Edebî Kişiliği

Osman Cemal Kaygılı, edebiyat hevesi daha okul yıllarında başlamış⁸ hemen hemen her edebî türde ürün vermiş usta kalemlerdendir. Daha öğrenciyken yazmaya başlar, ancak mahcubiyetinden yazılarını yayımlamakta tereddüt eder. Cesaretini topladığında ilk yazısı Baha

⁶ Behçet Çelik, yazarın Soyadı Kanunu çıkınca 'Kaygısız' soyadını aldığını, ancak bir süre sonra kendisinin 'kaygılı' birisi olduğunu fark edince soyadını 'Kaygılı' olarak değiştirdiğini söyler. (1998: 50) Ancak birçok araştırmacı R.F.Yüzüncü'nün verdiği bilgiyi kullanır.

⁷ Sabriye Hanım kocasının ölümünden sonra onun saygısına hürmeten yanan evin yerine iki odalı küçük bir mesken inşa ettirmiş ve burada yaşamıştır (Ünsal 1954: 22).

⁸ "Rüştiye'yi Türkçeden tam numara alarak bitirdikten sonra ....", "Riyaziye ve fen derslerinden zayıf olan Osman.....kitabete ve Türkçede çok kuvvetliydi." (Ünsal 1954: 4) Bu veriler O. Cemal'in kaleminin kaynağını gösterir.

Turkish Studies

Tevfik'in çıkardığı *Eşek* dergisinde 1910 yılında görülür. Yazarın bu dergide birkaç mizahî yazısı daha yayımlanır. *Şebâb* dergisi sahipleri Mehmet Rauf, Selahattin Enis, Baha Tevfik tarafından yazıları ilgiyle karşılanan Osman Cemal, bu dergide de mizahî manzumeler ve yazılar yazmaya başlar, ancak asker olduğundan bu yıllarda yazarlığı meslek edinemez.

Osman Cemal'in Babiâli'de devamlı çalışması ve yazarlığı meslek edinmesi *Alay* adlı mizah dergisinde 1920 yılında başlar. Yazarın sürgündeyken yazdığı ilk hikâyesi *Çuvalcı Şeyhinin Halefi* de Aka Gündüz ve Ercüment Ekrem Talu'nun çıkardığı *Alay* dergisinde neşredilir. Yazarı 1921'de Sedat Simavi'nin çıkardığı *Güleryüz*'de O.C. imzasıyla hikâye ve mizahî şiir yazarken görürüz. Aynı yıl, kendisi de *Ayîne* adında bir mizah dergisi çıkarır. Sinop'ta yardımlarını gördüğü Refik Halid'in *Aydede* dergisinde de 1922'de yazmaya başlar. Burada 8. sayıdan itibaren altmış civarında yazısı yayımlanır. Yine bu yıl yayımlanmaya başlayan Yusuf Ziya'nın *Akbaba* dergisinde de imzasına rastladığımız yazar, asıl ününü bu dergide yakalamıştır. Yazarın 'Anber'⁹ takma adını da yine bu dergide kullandığı görülür. Semih Lütfü'nün çıkardığı *Zümrüd-i Anka*'da 1923'te, 1924 Eylülünde çıkan *Yıldız*'da, 1924-1926 yılları arasında *Papağan* adlı mizah dergisinde hikâye ve mizahî yazılar yazan Osman Cemal, 1928'den itibaren gazetelerde daha çok fıkra yazarı olarak karşımıza çıkar. 1923'te de ilk hikâye kitabı *Altın Babası* yayımlanır ve bunu diğerleri izler.

Sabah, İkdâm, Payitaht, Alemdar, Akşam, Cumhuriyet, Yenigün, Son Saat, Vakit, Son Posta, Kurun, Haber, Açıksöz, Son Telgraf düzenli olarak yazdığı gazetelerdir. Yazar, bu sayfalarda fıkralar yazar, romanlarını tefrika eder, *Argo Lugatı* adlı önemli çalışmasını yayımlar. Osman Cemal'in İstanbul'un semai kahveleri ve meydan şairleriyle ilgili folklorik çalışmasının (1937) yanı sıra bir tane de *Üfürükçüler* (1938) adlı piyesi vardır.

Ahmet Mithat'la başlayan Hüseyin Rahmi ve Ahmet Rasim'le süren geleneğin son halkası olarak değerlendirilen Osman Cemal, onlar gibi halka dönük konuları işlemiştir. Yetiştigi ve yaşadığı çevre yönünden çağdaşlarından farklı olan yazar, kalem oynattığı bütün ürünlerde bu çevreyi okura hissettirmiştir. Kendinden önce ve sonrakilerin uzaktan baktığı kenar mahallelere girmiş, oradaki insanlarla kaynaşmış, çoğu zaman gözlemlerini belgesel niteliğinde aktarmıştır.

Osman Cemal'de daha çocuk yaşlarda görülen muzip, şakacı ve esprili yön, sosyal yaşantısına ve yazılarına da sirayet etmiştir. O tiyatroyla da yakından ilgilidir. Ortaoyununda kavuklu, pişekâr ve zenne rollerinde oynadığı, çeşitli taklitler yaptığı bilinmektedir. Reşat Feyzi Yüzüncü'den 17 farklı ağızda konuşabildiğini ve taklit yaptığını öğreniyoruz (1947: 7). Geleneksel halk tiyatroculuğu ve hikâyeciliğine eğilimi eserlerine de yansır, kahramanlarını ağızlarına uygun şekilde konuşturur. Diyaloglarında, ortaoyunu ve Karagöz'de komiği ortaya çıkaran çeşitli söz oyunları, atışmalar, secili söyleyişlere yer verir.

Osman Cemal, eserlerinde yerli konuları gözleme dayanarak işler, kenar mahallelerde yaşayan özellikle fakir erkek tiplerin eğlence anlayışını da ortaya koyar. Çağdaşlarının, politik kalem oynattığı bir dönemde o, "ne geçmişe özlem, ne anı edebiyatı, ne gezi notları, ne edebiyat araştırmaları, ne uygarlık değişiminin aydınca sorunları" (Nesin 1973: 256) üzerinde durur. O, içinde yaşadığı çevreyi yazar. Osman Cemal, "toplumun en aşağı çevrelerine inmesine karşılık bunu bir dâva edebiyatı konusu haline getirmemiş, kendisine yaşama ve yazma yollarını açan gazetelerin, dergilerin isteklerine uyarak, daha çok halk hayatının eğlenceli, renkli görüntülerini" (Alangu 1968: 96) okura sunmuştur. Şükran Kurdakul da Osman Cemal'in bürokrasinin asker kanadından geldiği halde, çağdaşı yazarların aksine İttihat ve Terakki Fırkası'nın denetimindeki düşün ve sanat çevresine girmedğini söyler (1992: 140).

⁹ Yazarın 'Kanber', 'Cimbız', 'O.C.Kaygısız' ve 'O.C.' müstear adlarını kullandığını da bilinmektedir.

Yıllarca maddi sıkıntı içinde olan yazar, geçinebilmek için çok yazmış ancak yazılarını ucuza satmak zorunda kalmıştır. Osman Cemal, halk içinden yetişmiş, orta halli bir aydın kişi ve kendi sınırları içinde güçlü bir yazar olarak tanımlanır. O, kaleme aldığı bütün edebî türlerde hep yakından bildiği çevreleri anlatır. Bundan dolayı, sanatı başka kültürler ve etkiler altında ortaya çıkaran birçok çağdaşına göre ayrı bir yere sahiptir. “Onun karma bir estetiğin dışında, biraz itinasız, düzensiz, ama tam anlamıyla halktan gelen bir tarafı vardır...” (Alangu 1968: 97) Yabancı dil bilmemesi bazı araştırmacılara göre bir eksiklikse de bu onun “özelliğinin bir garantisi sayılabilirdi. Osman Cemal yalnız Osman Cemal’dir.” (Ozansoy 1970: 106)

Eserlerini gözlemci gerçekçilik çizgisinde mizahi yönü ağır basan bir üslupla kaleme alan Osman Cemal, anlatımında acelecilikten kaynaklanan hatalar yapsa da kişileri konuşturmadaki yeteneği, onu Türk roman ve hikâyeciliğinde çok önemli bir yere koyar. Yazarı farklı kılan unsurlarından biri de eserlerine aldığı kişilerin Türk edebiyatında kalıplaştırılmış kişiler olmaması, bu kişilerin ilk defa onun eserleriyle edebiyatımıza giriyor olmasıdır.

3. Osman Cemal Kaygılı’nın Eserleri

3. 1. Romanları

Osman Cemal’in roman vadisine girişi (Yüzüncü 1947:12) diğer türlere göre yenidir. Yazar, yazın hayatına mizahî yazılarla başlamış, röportajlar yapmış, yüzlerce hikâye ve fıkraya imzasını atmıştır. Diğer edebî türlere göre, uzun soluklu sayılabilecek roman macerası Osman Cemal için 1935 yılında ancak başlar. Yazar, vefatına kadar diğer çalışmalarının yanında beş tane roman yazmıştır. Özellikle tefrika olarak kalmış romanlarının son dönemde basılması (*Akşamcılar* 2003, *Kovuk Palas’ın Esrarı* 2003, *Bekri Mustafa* 2007), yazarın roman serüveni üzerinde araştırmacıları yeniden düşünmeye sevk etmiştir.

3. 1. 1. Çingeneler

Çingeneler, Osman Cemal’in 1935 yılında Haber gazetesinde tefrika edilmeye başlayan en tanınmış eseridir. Yazar, romanın önsözünde yaşanmış bir olaydan yola çıktığını belirtir ve Ahmet Haşim’in çingenelerle ilgili tespitini eleştirir. Romanda musıkî meraklısı İrfan adlı gencin çingene çadırlarının etrafında dolaşırken ninni söyleyen bir kadına âşık olması ve çingenelerin eğlencelerine kendini kaptırıp acı sonunu hazırlaması anlatılmaktadır. Romanın birinci bölümü yazarın ağzından kaleme alınmış; bir başka ifadeyle ‘ben anlatıcı’ bakış açısı kullanılmıştır. Diğer bölümler ise anlatıcının ‘mektepe ve gençlik arkadaşım’ diye tanıttığı İrfan’ın anı defteri biçiminde yazılmıştır.

Osman Cemal, bu romanda Topçular’daki evinin çevresinde oturan harmanlı çingenelerle Sulukule ve Ayvansaray’daki çalgıcı ve oyuncu çingenelerin hayatlarını bütün tafsilatıyla (fal bakmaları, dilenmeleri, dilleri, kavgaları, düğünleri, evlerdeki ve gezmelerdeki eğlenceleri, çalgıları, şarkıları vb.) ortaya koyduğu gibi, bu hayatın içine girerek ideali peşinde koştuğunu (İrfan’ın opera yazma isteği) zanneden bir gencin acıklı hayat hikâyesini de gözler önüne serer.

Roman ilk kez 1939 yılında Etiman Kitabevi¹⁰ tarafından basılmıştır. Çingeneler romanı 1942 yılında düzenlenen CHP roman yarışmasında¹¹ dereceye girince 1943 yılında Semih Lütfü

¹⁰ T. Alangu Etiman olarak verir (1968: 95). Osman Cemal’in eserleri üzerinde çalışan M. Apaydın (2006) ve T. Yıldırım (2004) ise İnkılap Kitabevi olarak vermişlerdir. Oysaki bizim temin ettiğimiz 1939 yılında basılan romanın yayınevi Etiman’dır.

¹¹ Araştırmacıların birçoğu *Çingeneler* romanının 1939 CHP roman yarışmasında derece aldığını söylese de roman Halide Edip’in *Sinekli Bakkal* romanının birinci seçildiği 1942 yılında yapılan yarışmada dereceye girmiştir. R. F. Yüzüncü yılı vermez ancak Halide Edip’in birinci olduğu yarışmada derece aldığını söyler. (1947: 13) Osman Cemal Kaygılı ve hikâyeciliği üzerine yapılan en son çalışmada da (Apaydın 2006: 14) hatalı olarak 1939 yılı geçmektedir.

Kitabevi tarafından yeniden yayımlanır. Daha sonra romanın üçüncü baskısını 1970'te Bilgi Yayınevi yapar. Romanın son basımı da 1997'de Toplumsal Dönüşüm Yayınları tarafından yapılır.

Çingeneler romanı hakkında birçok araştırmacı görüş beyan etmiştir. Sait Faik, 23 Haziran 1939'da Vakit gazetesindeki yazısında *Çingeneler*'i bir 'şaheser' olarak tanımlar (Abasıyanık 1999:124). Nurullah Ataç ise Sait Faik'in *Çingeneler*'i bir şaheser sayısına katılmaz, fakat eserin birçok yönden farklı olduğunu, beğenilecek tarafları olduğunu vurgular (Taner-Bezirci 1973: 75). Türk edebiyatı araştırmacıları ve eleştirmenleri genel olarak *Çingeneler* romanını, roman tekniği bakımından zayıf bulsalar da içindeki malzemenin zenginliği ve farklılığı konusunda hemfikirdirler. Cevdet Kudret, *Çingeneler*'i zaman zaman roman bütünlüğünden çıkan bir röportaj derlemesi olarak görmekte ise de Refik Halit (*Yıldı Bir*), Salâhattin Enis (*Çingeneler*) ve Sabahattin Ali'nin (*Değirmen*) küçük hikâyeleri dışında çingeneleri anlatan böyle bir eser bulunmadığını kaydeder (1967: 232-233). Tahir Alangu da *Çingeneler*'in başarısını şöyle anlatır:

Osman Cemal, Topçular'daki evinin çevresinde oturan çingenelerden başlayarak İstanbul civarındaki göçebe çergelere kadar uzanıyor; dillerine, yaşayışlarına, törelerine kadar inerek edebiyatımızın bu en dikkate değer eserini hazırlıyor. Batı anlayışında roman ölçülerine pek uygun olmamakla, anlatışında, bölümler arasındaki bağlantılarda, kişiler arasındaki ilgilerde, gerçekçi yola uygun sağlam bir yapıya erişmemekle beraber, yine de bu roman içinde anlatılanların doğruluğu ve kişilerinin canlılıkları yüzünden büyük bir değer taşımaktadır (Alangu 1968: 98-99).

Reşat Feyzi Yüzüncü de *Çingeneler* romanını örf ve âdet romanı olarak tanımlarken, didaktik özelliğinin de unutulmaması gerektiğini söyler. Yüzüncü, ayrıca romanın uluslararası değerinde bir sanat ve bilgi eseri olduğunu vurgular (1947: 13-14). Behçet Çelik, *Çingeneler*'i "Osman Cemal Kaygılı'nın bugün pek benzeri ve sürdürücüsü kalmamış olan halk yazarlığı ile Batılı anlamda roman yazarlığını buluşturduğu bir yapıt" olarak değerlendirir (Çelik 1998: 51).

3. 1. 2. Aygır Fatma

Aygır Fatma, Osman Cemal'in en çok beğenilen ikinci romanıdır. Roman, Son Posta gazetesinde 28 Mart-30 Mayıs tarihleri arasında tefrika edilmiş, 1938'de Suhulet Kitabevi tarafından basılmıştır (Ünsal 1954: 32). Semih Lütfü Kitabevi ise 1944¹² yılında romanı yeniden yayımlanmıştır. Bu durumda Osman Cemal'in tefrika edilen ilk romanı *Çingeneler*, basılan ilk romanı ise *Aygır Fatma*'dır. Kendisi romanı şu düşüncelerle yazmıştır:

Ben o zaman "Aygır Fatma"yı yazarken icabında kadınların ve kızların içinde de babayiğitler çıkabileceğini, iyilik, insanlık, hak, fazilet uğrunda köşede bucakta ne yaman kadınlar, kızlar bulunabileceğini göz ve gönül önünde tutarak "Aygır Fatma" ile bu hususta kendisinden hiç de aşağı kalmayacak olan kızı Zehra'yı romanın en gerçek kahramanları yapmışım (Aktaran: Ünsal 1954: 32).

Romanda, bir bayram yerinde birbirlerini tanıyıp seven iki çocuğun yıllar sonra Aygır Fatma adlı bir kadın etrafında devam eden aşklarının çeşitli engeller yüzünden mutsuzlukla sona erişti konu edilmiştir. Bu romanda ayrıca "yerli yaşantının renkli ayrıntıları ile halk duygularına bağlı davranışları" (Alangu 1968: 98) bir çocukluk aşkının gelişiminde izlemek mümkündür. "Bu roman, bir erkeğin iç dünyasını, aşkını, kadınlardan beklentilerini, farklı kadınlara duyduğu farklı ilgileri dışlaştırmayı, bu sırada yaşadığı iç gerilimi, insan (bu romanda erkek) psikolojisini, hiçbir tahlile girmeden olaylarla anlatabilmiş oluşuyla gerçekten de ilgi çekicidir." (Çelik 1998: 52)

Zaten eser 1939 yılında ilk kez basılmış, çok rağbet görmemiş, ancak 1942 yılında aldığı ödülünden sonra 1943'te yeniden basılmıştır.

¹²Aslında roman kapağında basım yılı yazmaz. 1944 yılı kütüphane kayıtlarına dayanarak söyleyebiliyoruz. Birçok kaynakta romanın ilk baskısı olarak 1944 yılı geçer.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/4 Fall 2011

Romandaki malzemedan hareketle okur, ayrıca dönemin tiyatroları ve turneleri hakkında da görüş sahibi olabilir.

3. 1. 3. Bekri Mustafa

Bekri Mustafa romanı 1944 yılında Semih Lütfü Kitabevi tarafından basılmadan önce 1941 yılında Son Telgraf gazetesinde tefrika edilmiştir. Roman, IV. Murat zamanında yaşadığı varsayılan Bekri Mustafa adlı bir kalender meşrep kişinin başından geçen olayların anlatımına dayanmaktadır. İstanbul'da IV. Murat'ın içki yasağına rağmen içki tüketmeyi sürdüren Mustafa, aslında hafızdır. Mustafa'nın güzel bir genç kıza aşkından dolayı mesleği olan yorgancılığı bırakıp kendini içkiye verdiği bilinmektedir. Zekice esprilerin ve dilden dile dolaşan hayat dersi sözlerin sahibi bu tarihî kişilik, Osman Cemal'in kaleminde yeniden yaratılmıştır.

Bekri Mustafa, "biyografik roman" (Apaydın 2006: 16) kategorisinde değerlendirilebilir. Romanda olaylar, tarihi kaynaklara dayanılarak değil, Bekri Mustafa fıkralarının ard arda dizilmesi suretiyle anlatılır.(Alangu 1968: 98) Bu durumda, yazarın romanları arasında en zayıf olanı *Bekri Mustafa*'dır yorumu yapılabilir. Ancak eser, tuluat atışmaları, yanlış anlamalara dayalı diyaloglar, söz oyunları, içerdiği mizahî unsurlar açısından dikkate alınması gereken bir eserdir. "Eser, bize eski İstanbul hayatını, bilhassa sebilcileri, kullukçu denilen zaptiyeleri, külhanbeylerini, meyhaneleri, batakhaneleri ve oralarda olup bitenleri anlatması bakımından bir değerdir." (Ünsal 1954: 73) Kitap 2007 yılında Arma Yayınları tarafından *Eski İstanbul Simalarından Bekri Mustafa* adıyla yeniden yayımlanmıştır.

3. 1. 4. Akşamcılar

1937 yılında Son Telgraf gazetesinde tefrika edilen *Akşamcılar*, Reşat Feyzi Yüzüncü ve Tahir Alangu'yu referans gösteren kaynakların dışında adına rastlamadığımız bir eserdir. Reşat Feyzi bu tefrikanın bir hatıra olduğunu söyler¹³ (Yüzüncü 1947: 6). Eserin anı-roman olduğunu söyleyenler de vardır (Özkırımlı 1984: 735). Tahir Alangu (1968: 96) ve son dönemde yazarın hikâyeleri üzerinde çalışan Mustafa Apaydın eseri roman kategorisinde sayar, hatta *Akşamcılar*'ın İstanbul'un içki âlemleri üzerine yazılmış belgesel roman niteliği taşıdığını söyler (2006: 17). Romanın önsözünde Osman Cemal şöyle der:

Ben Akşamcılar diye tutmuş olduğum koskoca defterimde size yalnız birçok içki âlemlerinde yakından görmüş olduğum sahneleri, maceraları bütün teferruatıyla anlatacağım. Artık içkinin iyilik yahut fenalıklarını, fayda yahut zararlarını sizler benim bu yazılarımın arasından görür, bulur, çıkarır ve ona göre hükümlerinizi verirsiniz (Kaygılı 2003: 9).

Roman birkaç tefrika boyunca, ben anlatıcının içkiyle tanışması, içki ile geçen bir hayata dair anılar şeklinde devam eder. Okur, anlatımdan ve önsözdeki açıklamadan bu ben anlatıcının Osman Cemal olduğunu düşünür. Daha sonra anlatıcı üçüncü şahsa dönüşürken, içki âlemleri anlatılan kahraman da Turhan olur. Romanın kurgusuyla ilgili olarak Behçet Çelik şunları söyler:

Bugünün kurgu oyunlarını, okuru şaşırtmayı seven yazarların yapıtlarındaki kurguları andıran bir kurgusu var bu romanın. Kitabın ilk bölümlerinde anlatıcı, kendi hayatında tanık olduğu akşamcılarının bir geçit resmini sunar. Bu arada anlattığı bir hikâyedeki kadınlardan birisi için, "benim Aygır Fatma romanımdaki meşhur kabadayı Aygır Fatma'nın küçük çapta bir örneği sayılırdı" der...Bundan sonra roman Turhan'ın başından geçenlerin anlatılmasıdır. Romanın sonundaysa Turhan'ın tedavi gördüğü sanatoryumda Akşamcılar adlı bir roman yazmakta olduğunu söyleyen yazar, şu

¹³ R. F. Yüzüncü bu çalışmanın Açıksoz gazetesinde tefrika edildiğini söyler. (1947: 6) Onu referans gösteren Alangu da aynı yanlış bilgiyi verir (1968: 96).

cümleyle bitirir romanı: “Turhan’ın bu eseri yakında bitse de okusak.” (Çelik 2003: 8).

Roman içerdiği malzemeye de dikkati çeker. Osman Cemal, romanda dönemin tanınmış akşamcılarını, meyhanelerini, mezelerini, diğer içki ve eğlence mekânlarını anlatırken bu âlemlerde söylenen şiir ve şarkılardan okuru haberdar eder. *Akşamcılar –Eski bir akşamcının defterinden-* romanı Tahsin Yıldırım’ın yayına hazırlamasıyla 2003 yılında Arma Yayınları tarafından ilk kez basılmıştır. 2007 yılında aynı yayınevi romanın ikinci baskısını yapmıştır.

3. 1. 5. Kovuk Palas’ın Esrarı

Osman Cemal’in araştırmacılar tarafından ihmal edilen bir diğer eseri de *Kovuk Palas’ın Esrarı*’dır. Çünkü bu roman da 2003 yılında Arma Yayınları¹⁴ tarafından kitaplaştırılmadan önce gazete tefrika olarak kalmıştır. Son Telgraf gazetesinde, 16 Şubat-30 Mayıs 1942 tarihleri arasında tefrika edilen roman; içkinin, eroin ve kokain gibi zehirlerin insanı nasıl kendinden geçirdiğini, süflileştirdiğini ve gençlerin bu yola nasıl ve hangi kanallarla düştüklerini anlatır. Olay örgüsü, İstanbul’un Sur diplerindeki bir kovukta yaşayan garip bir adamla bir kadının ve onların misafirlerinin esrar ve içki âlemleri üzerine kurulur. Roman, “edebî niteliklerinden ziyade İstanbul’un varoşlarında yaşanan hayata ışık tutuşu ve eski içki ve esrar âlemlerine dair ayrıntıların bulunuşu ile dikkat çeken bir romandır.” (Apaydın 2006: 16)

15 Şubat 1942’de Son Telgraf gazetesi romanın tefrika edileceğini şöyle ilân eder:

Yarın başlayacak olan yılın bu en acaip, en garip, en tuhaf romanı için romanın muharriri Osman Cemal Kaygılı şöyle diyor:

- İşin daha garibi, daha tuhafı şu ki bu romanı yazan ben olduğum halde bu çeşit ve bu tipte bir romanı okuyucularıyla birlikte ben de ilk defa okuyacağım! (Kaygılı 2003: Arka kapak).

Yazarın tefrikayı henüz tamamlamadığı, zaman içerisinde tamamlayacağı sonucunu çıkardığımız bu ilân, yayıncı tarafından reklâm amacıyla da verilmiş olabilir. Gazetelerde tefrika edilmiş romanlar daha çok para için yazıldıklarından estetik değer ve edebîlik açısından zayıf görülür. Osman Cemal’in uzun süre tefrika olarak kalmış bu iki romanı (*Akşamcılar*, *Kovuk Palas’ın Esrarı*) araştırmacılar tarafından da rağbet görmemiştir. Behçet Çelik, “Bu iki romanı sadece anlattığı hayatlarla ilgili olarak değerlendirmek haksızlık olacaktır bence. Osman Cemal’in yazı dilinin ve diyaloglarının hakkını vermemiş oluruz bunu söylersek.” (Çelik 2003: 8) diyerek romanlara içerdikleri malzeme açısından bakmanın sınırlı bir bakış açısı olduğunu söyler.

Osman Cemal, sözlü kültürün kimi öğelerini yazılı kültüre aktarmak gibi bir görev üstlenmiştir. Bu ciddi görevi roman sanatının özellikleriyle yoğurarak gerçekleştirmiş nadir yazarlardandır. Onun romanlarında malzemenin ilginç ve benzersiz olması sosyolojik açıdan değerlendirilebilir. Ancak bu romanlarda ‘yaşantı ile dil’ çok açık bir şekilde birbirine sarılmış ve birbirini destekler niteliktedir (Çelik 2003: 8).

3. 2. Hikâyeleri

Osman Cemal’in kendini en iyi ifade ettiği ve gösterdiği tür hikâyedir. Ancak son dönemi bir kenara bırakırsak yazarın bu yönü araştırmacılar tarafından ihmal edilmiştir.¹⁵ Yazarın basılmış

¹⁴ Romanın ikinci baskısı aynı yayınevi tarafından 2007 yılında yapılmıştır.

¹⁵ O. Cemal hakkında ilk çalışmayı hazırlayan R. F. Yüzüncü yazarın, yayımlanan ilk hikâyesi Çuvalcı Şeyhinin Halefi’den başka hikâyesini anmaz. R. Ünsal da yazarın hikâyelerinin kitap hâlinde basılmadığını söyler. O. Cemal’in *Sandalım Geliyor Varda!* adlı uzun hikâyesini romanları içinde sayar. (1954: 25, 85) T. Alangu (1968: 95) ve C. Kudret

on tane hikâye kitabı¹⁶, gazete ve dergi köşelerinde kalmış yüzlerce hikâyesi vardır. Bu on hikâye kitabında sanıldığı üzere birçok hikâye bir araya getirilmemiştir. Bunların yedi tanesi sadece bir hikâyeden oluşan kitapçıklardır. Bunların ayrı ayrı basılması ticari kaygıyla açıklanabilir (Apaydın 2006: 20). Yazarın ilk hikâye kitabı *Altın Babası* 1923 yılında Cihan Biraderler Matbaası'nda basılır. Yazarın 1938 yılında basılan son hikâyesi *Sandalım Geliyor Varda!*'nin dışında diğer hikâyeler 1923-1925 yılları arasında kitaplaştırılmıştır. Yazarın hikâye kitapları şunlardır:

1. *Çuvalcı Şeyhinin Halefi*¹⁷, Sabah Matbaası, 1923.
2. *Altın Babası*, Cihan Biraderler Matbaası, 1923.
3. *Bir Kış Gecesi*, Orhaniye Matbaası, 1923.
4. *Çingene Kavgası*, Orhaniye Matbaası, 1925.
5. *Tekin Olmayan Kedi*, Orhaniye Matbaası, 1925.
6. *Goncanın İntiharı*¹⁸, Orhaniye Matbaası, 1925.
7. *Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası*¹⁹, Orhaniye Matbaası, 1925.
8. *Eşkîya Güzeli*²⁰, Orhaniye Matbaası, 1925.
9. *Perili Bostan*²¹, Orhaniye Matbaası, 1925.
10. *Sandalım Geliyor Varda*²², Çığır Kitabevi, 1938.

Osman Cemal'in gazete ve dergilerde kalmış hikâyelerinden bir kısmını Mustafa Apaydın yayımlamıştır.²³ Yazarın hayatıyla ilgili bilgi verdiğimiz bölümde bu süreli yayınların adları geçmişti. Tahsin Yıldırım da süreli yayınlardaki hikâyelerin sadece künyelerini vermiştir. Mustafa Apaydın süreli yayınlardaki yaklaşık seksen hikâyeyi yayımlarken²⁴ (2005), Tahsin Yıldırım ise

(1967: 227) sadece *Eşkîya Güzeli* ve *Sandalım Geliyor Varda!* hikâyelerini verirler. Bunları kaynak alan araştırmacılar da bu iki hikâyeyi gösterir. Ö. Lekesiz (1997: 307) ve M. Kutlu (1982: 233) da yedi hikâyenin adını verirler. Yazarın hikâyeciliği üzerine yapılan en kapsamlı çalışma M. Apaydın'ın çalışmasıdır.(2003) *Osman Cemal Kaygılı'nın Hikâyeciliği* adını taşıyan bu çalışma Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi tarafından 2006'da yeniden basılmıştır. M. Apaydın, yazarın basılmış dokuz hikâye kitabı ile süreli yayınlarda kalmış birçok hikâyesini de bir kitapta toplamıştır. (2005) T. Yıldırım, 2004 yılında yazarın *Sandalım Geliyor Varda!* hikâyesinin adıyla on altı hikâyesini derler. Bu derlemenin giriş kısmında da yazarın hayatı ve hikâyeciliği üzerine değerlendirmeler yapar.

¹⁶ M. Apaydın, yazarın basılmış dokuz hikâye kitabı olduğunu söyler (2006: 20), T.Yıldırım ise Apaydın'ın tespitinin dışında *Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası* (1925) hikâyesini de gösterir (2004: 47).

¹⁷ Yazarın 1920 yılında Alay'da yayımlanan ilk hikâyesidir. T. Alangu hikâyenin Alay'ın 5. sayısında (1968: 95), C. Kudret de 5,6,7. sayılarında yayımlandığını söylerler. M. Apaydın, bu iki tespitin yanlış olduğunu belirterek, hikâyenin derginin 7,8,9. sayılarında çıktığını ifade eder. Ancak C. Kudretin tespiti doğrudur. Araştırmamız esnasında hikâyenin 7, 14 ve 21 Şubat 1920'de derginin 5, 6 ve 7. sayılarında yayımlandığı görülmüştür.

¹⁸ Bu kitapta toplam yedi kısa hikâye yer alır. (Apaydın 2006: 23)

¹⁹ M. Apaydın bu hikâye kitabından söz etmez. T. Yıldırım yazarın hikâye kitapları arasında sayar ve hikâyeyi kitabında yayımlar (2004: 217).

²⁰ Bu kitapta da yedi hikâye vardır (Apaydın 2006: 23).

²¹ Bu kitapta altı kısa hikâye yer alır.

²² Bu kitapta iki uzun hikâye vardır. Bunlardan biri 1925 yılında basılan *Tekin Olmayan Kedi*'dir. Hikâye Lâtin harfleriyle yeniden basılmıştır.

²³ M. Apaydın süreli yayınlardaki hikâyelerinin hepsini derlediği iddiasında değildir. (Yaptığımız telefon görüşmesinden) Nitekim, araştırmalarımız sırasında O. Cemal'in 1934 yılında 'Hikâyeci' müstearıyla Karagöz'de; 1935, 1938 ve 1939 yıllarında Kurun ve Vakit gazetelerinde hikâyeleri tespit edilmiştir. M. Apaydın bunlardan bahsetmez. Ayrıca Güleriyüz dergisinde de Apaydın'ın tespit ettiklerinin dışında hikâyelere rastlanmıştır.

²⁴ M. Apaydın, çalışmasının bibliyografya kısmında yazarın süreli yayınlardaki hikâyelerini yıllarına göre tasnif etmiş, süreli yayınlardaki hikâyemsi metinleri ile diğer yazılarını da ayrı başlıklar altında vermiştir (2006: 359-366).

Turkish Studies

yüz yirmi civarında hikâyenin adını verir. (2004: 48-52) Bu çalışma* kapsamında da yazarın birçok hikâyesi elde edilmiştir. Buradan, geçimini yazmakla sağlayan Osman Cemal'in aynı anda birçok yayında yazdığı ve bunların hepsinin tespit ve teminin çok güç olduğu sonucuna varılabilir. Ancak, Mustafa Apaydın ve Tahsin Yıldırım'ın çalışmalarını Türk edebiyatı açısından büyük kazanç saymak gerekir.

3. 3. Oyunları

Osman Cemal Kaygılı'nın emekli olduktan sonra yaptığı işlerden biri de tiyatroculuktur. Yazarın, ortaoyununda kavuklu, pişekar ve zenne rollerinde bulunduğu, karagöz oynattığı, çok sayıda taklit yapabildiği bilinmektedir. Yazarın bu kabiliyeti kalemine de yansımış, bazı oyunlar ve revüer yazmıştır. Yazarın basılmış tiyatro eseri üç perdelik bir komedi olan *Üfürükçü*²⁵ dür. (Kaygısız: 1935) Yazar, piyesin başında üfürük ve üfürükçülük hakkında bilgi verir. “Bunu seyrederken hem hiddetten, nefretten tüyleriniz diken diken olacak; hem de gülmekten katılacaksınız.” (Kaygısız 1935: 5) der. Bu oyun, halkevi sahnelerinde defalarca oynanmıştır. Bazı temsillerinde Osman Cemal de önemli rollerden birini bizzat oynamıştır (Yüzüncü 1947: 7). Reşat Feyzi, yazarın bir de *Bana Benziyor mu?* adlı oyunundan bahseder ve bu oyunda da bizzat görev aldığını söyler (1947: 7).

Osman Cemal, revü türünde de eser vermiştir. Bunlardan biri *İstanbul* adını taşır. Reşat Feyzi bunu da söz konusu eder ve eserin Muhsin Ertuğrul tarafından sahneye konulduğu bilgisini verir²⁶ (1947: 7). Yazarın diğer revüsü Papağan dergisinde yayımlanan *Ramazan Revüsü*²⁷ dür.

3. 4. Sözlüğü

Osman Cemal Kaygılı'nın 1932 yılında Haber gazetesinde tefrika edilen *Argo Lügati* Türkçenin ilk argo sözlükleri arasında yer alır. Yazarın “kendinden sonra sözlük yapacaklar için küçük bir hat çizdiğini” (Kaygılı 2003: 39) söylemesi mütevâzî bir tutumdur. Buna karşılık Ferit Devellioğlu (1980), kısmen bu sözlükten yararlanmışsa da Hulki Aktunç (1990), Ali Püsküllüoğlu (1996), Filiz Bingölçe (2001) sözlüğe kaynakçalarında yer vermemişlerdir. Bu sözlüklere oranla küçük hacimli olan *Argo Lügati*'nde farklı anlamlar verilmiş birçok madde başı bulunmaktadır. 2002 yılında çıkan *Türk Kültüründe Argo* adındaki inceleme kitabında Gülden Sağol, A. Fikri'nin *Lugat-ı Garibes*'nden sonra *Argo Lügati*'ni Türkçenin ikinci argo sözlüğü sayar (Sağol 2002: 75).

Tahsin Yıldırım, 2003 yılında sözlüğün basılmasını sağlayarak çok önemli bir çalışmaya imza atar. Selis Kitaplar'dan *Argo Lugati* adıyla çıkan çalışmanın başında Tahsin Yıldırım, argoyu tanımlamış ve argoyla ilgili geniş bir kaynakça vermiştir. Sözlükte, Haber'deki *Argo Lügati* tefrikasından sonra Resimli Şark'ta (1933) çıkan *Bizde Argo*²⁸ başlığı altındaki argo sözcükler de yer almaktadır. Ayrıca sözlükte, *Halk Tabirleri ve Tekerlemeleri* başlığında Mehmet Halil Bayrı'nın *İstanbul Argosu ve Halk Tabirleri* (1934) kitabında yer almayan tabir ve tekerlemelere de yer verilmiştir. 2004 yılında Mehmet Arslan'ın Kitabevi tarafından yayımlanan *Argo Kitabı* 'nda da Argo Lugati'nden bahsedilmiş, Haber'deki tefrika aynen verilmiştir.

* Osman Cemal Kaygılı'nın Eserlerindeki Sözvarlığı, OMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Danışman: Prof. Dr. Mustafa Özbacı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2009.

²⁵ Yazarın 'Kaygısız' soyadıyla yayımlanan tek eseridir. O. Cemal'in gazete ve dergilerde de bu soyadını kullandığı tespit edilmiştir. (Kurun: 28 Mart, 11 Mayıs, 6 Haziran 1935, 28 Mart 1938) Yazar, Kaygılı ve Kaygısız soyadını birlikte kullanır. Yazara nüfus müdürlüğüne 'Kaygılı' soyadı verilmiştir, ancak kanaatimizce o, ara sıra da olsa 'Kaygısız' olmayı tercih ettiğinden bu soyadını da kullanmıştır.

²⁶ Bu revüyle ilgili bilgi için Osman Cemal'in Son Telgraf'taki “Revü Modası, Eskiden Oynayan Bazı Revüler” yazısına bakılabilir (15 İkinciteşrin 1942).

²⁷ Osman Cemal, *Ramazan Revüsü*, Papağan, 21, 24, 31 Mart, 7 Nisan 1926, S.111, 112, 114, 116. (M.Apaydın dördüncü perdenin yer aldığı 116. sayıyı gözden kaçırmıştır.)

²⁸ Kaygılı, Osman Cemal, *Bizde Argo*, Resimli Şark, S.33, Eylül 1933.

3. 5. Folklorik Araştırma- İnceleme Kitabı

3. 5. 1. İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri

Osman Cemal'in kurmaca eserlerinin dışında kaleme aldığı bir diğer çalışma da özellikle halkbilim alanına katkı sağlayan *İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri* adlı eserdir ve Burhaneddin Basımevi tarafından 1937 yılında yayımlanmıştır.

Çalışma, kitap haline getirilmeden önce 1935 yılında Haber gazetesinde *Tulumbacı Edebiyatı* başlığıyla tefrika edilir. Tefrikanın başında çalgılı kahveler hakkında bilgi ile türlere (mani, semai, koşma, destan, kalenderi, divan, yıldız..) ait örnekler bulunur. Ayrıca bazı argo tabirlere de yer verilen tefrika, basılan kitaba oranla daha tafsilâtlıdır. Osman Cemal'in bu tefrikaya *Tulumbacı Edebiyatı* adını vermesinin nedeni, çalgılı kahvelerin birer tulumbacı koğuşu olması, saz şairlerinin Tanzimat'tan sonraki haleflerinin bu koğuşlarda el üstünde tutulması ve semai, mani vb. türlerin buralarda çalınıp söylenmesidir (Ünsal 1954: 155). Yazar kitabın başında şu bilgiyi verir:

Tanzimatla beraber Divan Edebiyatı nasıl hararetini kaybetmiş ve daha sonra nasıl durmuşsa, âşık tarzı denilen saz şiiri de yine Tanzimatla birlikte hayli gevşemiş ve biraz daha zaman geçince Tavukpazarındaki âşık kahvelerinden İstanbul'un çalgılı kahve denilen yerlerine sığınarak oralarda aslını muhafaza etmekle beraber şeklini az çok değiştirmek suretile 1919-1920 yıllarına kadar devam edebilmek imkânlarını bulmuştur (Kaygılı 1937: 5).

Osman Cemal, kitabında önce âşık tarzından meydan şairlerine ya da âşık kahvelerinden semai kahvelerine geçiş süreci hakkında bilgi vermiştir. Yazar, bu kahvelere devam edenlerin çoğunun tulumbacı olduğunu söyler. Daha sonra semai kahvelerinin semaici ve manicilerini, tulumbacı olup olmadıklarına göre sıralar. Kitap, bize bu kahvelerde yapılan fasılların sırası, fasıllarda okunan şiirlerin özellikleri, birçok manici ve destan şairi ile ilgili önemli bilgiler sunar.

İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri, Mustafa Apaydın'ın sunumuyla 2007 yılında Merkez Kitaplar tarafından yeniden basılmıştır. Kitabın başında, halk kültürü, semai kahveleri ve meydan şairleri üzerine yapılan çalışmalar ve Osman Cemal Kaygılı ile ilgili geniş bilgi ve değerlendirmeye yer verilmiştir. Mustafa Apaydın bu kitapla ilgili şu sonuca varır:

Osman Cemal Kaygılı'nın kitabı, akademik derleme metotlarını kullanmamakla birlikte, eski İstanbul şehir kültürünün çok önemli bir geleneğini başarıyla kayda geçirmiştir. Bu küçük kitap, âşık tarzının İstanbul'da Tanzimat'tan 1920'li yıllara gelinceye kadar ne gibi bir dönüşüm geçirdiğini; bunun bir devam mı yoksa yozlaşma mı olduğunu araştıranlara bugün de kaynaklık edebilecek niteliklere sahiptir (Kaygılı 2007: 31).

3. 5. 2. Köşe Bucak İstanbul

Osman Cemal'in uzun yıllar gazete sayfalarında kalmış önemli bir çalışması da İstanbul'un en kuytu köşelerine ışık tutan yazı dizisidir. 1931 yılında Yeni Gün gazetesinde *İstanbul'un Köşe Bucağı* başlığıyla yayımlanan bu gezi yazıları 2003 yılında Tahsin Yıldırım tarafından kitaplaştırılarak edebiyat dünyasına kazandırılmıştır. Yeni Gün gazetesinde Osman Cemal'in bu yazı dizisine başlayacağını ilânı şöyle verilir:

İstanbul'da henüz nasıl bir yer olduğunu, orada nasıl bir hayat geçirildiğini bilmediğimiz öyle semtler var ki, pek çoklarımız buraların ismini bir defa bir ilan dolayısıyla ancak gazete sütunlarında görürüz. Meselâ Beyoğlu'nu hemen herkes bilir. Fakat bu herkesin acaba yüzde kaçını Kalyoncu'daki bir akşam manzarasını, Dolapderesi'ndeki bir gece âlemini görmüş, seyretmiş, oradaki maruf İstanbul'un birçok semtlerine, oralardaki gece ve gündüz hayatına, buraların çarşı ve pazarına,

buralarda yaşayan kimselere, buraların maruf tiplerine dair gayet canlı gayet renkli ve resimli yazılar neşredek; bu suretle İstanbul'da henüz birbirini tanımayan muhtelif semtler ile bu semtlerde oturanları çok yakından birbirlerine tanıştıracaktır.

Bu yazıları İstanbul'u karış karış ve çok iyi bilen, sonra yalnız İstanbul'u değil, memleketin bütün şive ve lehçelerini çok iyi tanıyan Osman Cemal bey arkadaşımız yazacak ve kendine fotoğraf muhabirimiz refakat edecektir (Yeni Gün Gazetesi, 26 Kanunisanı 1931).

Bu yazı dizisiyle yazar, "İstanbul'u mahalleleri, mesireleri, suları, surları, bağları, bahçeleri, sahilleri, dereleriyle gayet iyi tanımış ve yazılarıyla tanıtmıştır." (Yüzüncü 1947: 9) Osman Cemal okuru ayrıca, henüz betonlaşma ve çarpık kentleşmenin başlamadığı yıllardaki bambaşka bir İstanbul'a götürür (Yıldırım 2003: Arka Kapak). Bu yazılar Köşe Bucak İstanbul adıyla Selis Kitaplar tarafından ilk kez basılmıştır.

4. Sonuç

Yetiştigi ve yaşadığı çevreyi okura hissettirmesi bakımından Ahmet Mithat, Ahmet Rasim ve Hüseyin Rahmi çizgisinde değerlendirilen Osman Cemal, mizahî yönünü de özellikle roman ve hikâyelerinde öne çıkarmıştır. Kurguladığı diyaloglarda çeşitli söz oyunları, atışmalar, secili söyleyişler dikkati çeker. Kişileri konuşturmadaki başarısı, onu Türk roman ve hikâyeciliğinde çok önemli bir yere koyar. Yazarı farklı kılan unsurlarından biri de kaleme aldığı kişilerin, ilk defa onun eserleriyle edebiyatımıza giriyor olmasıdır. Yazar, folklorik unsurları, İstanbul'un özellikle kenar mahallelerini ve insanlarını, gözlemci gerçekçi bir yaklaşımla ortaya koymuştur.

Döneminde hak ettiği yerde bulunmayan Osman Cemal Kaygılı, birçok edebî türde ürün veren, eserleri içerdiği malzeme, dil ve anlatım bakımından çok zengin ve çağdaşlarından farklı olan bir yazardır. Onun bu farklılığı sözcüklerinden da kaynaklanmaktadır. Genel sözcük varlığı öğeleri olan atasözleri, deyimler, terimler, kalıp sözler, ikilemeler yazarın sıkça kullandığı unsurlardır. Ancak bunların dışında lakaplar, argo sözler, doldurma sözler, türküler, şarkı ve ninniler, İstanbul semt adları, farklı topluluklara ait şahıs adları ve söyleyişler, orta oyunu, tuluat atışmaları yazarın eserlerinde öne çıkan diğer öğelerdir.

Son dönemde yazar hakkında ve eserleriyle ilgili yapılan çalışmalar, onu "yarı meçhul"lükten kurtaracak ve Türk edebiyatında hak ettiği yere koyacaktır. Yazarın el değmemiş birçok fıkra, manzume ve şiiri de titiz araştırmacılar tarafından gün ışığına çıkarılmayı beklemektedir.

5. KAYNAKÇA

A. Birincil Kaynaklar

Osman Cemal Kaygılı'nın Romanları:

Çingeneler. 1939. Etiman Kitabevi. İstanbul.

Çingeneler. 1972. Bilgi Yayınevi. İstanbul.

Aygır Fatma. 1944. Semih Lütfü Kitabevi. İstanbul.

Aygır Fatma. 1997. İnkılâp Kitabevi. İstanbul.

Bekri Mustafa. 1941. Son Telgraf Gazetesi'nde tefrika.

Bekri Mustafa. 1944. Semih Lütfü Kitabevi. İstanbul.

Akşamcılar. 1937. Son Telgraf Gazetesi'nde tefrika.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/4 Fall 2011

Akşamcılar. 2003. Arma Yayınları. İstanbul.

Kovuk Palas'ın Esrarı. 1942. Son Telgraf Gazetesi'nde tefrika.

Kovuk Palas'ın Esrarı. 2003. Arma Yayınları. İstanbul.

Hikâye Kitapları:

Çuvalcı Şeyhinin Halefi. 1923. Sabah Matbaası.

Altın Babası. 1923. Cihan Biraderler Matbaası.

Bir Kış Gecesi. 1923. Orhaniye Matbaası.

Çingene Kavgası. 1925. Orhaniye Matbaası.

Tekin Olmayan Kedi. 1925. Orhaniye Matbaası.

Goncanın İntiharı. 1925. Orhaniye Matbaası.

Mahkemede Kaynana Gelin Kavgası. 1925. Orhaniye Matbaası.

Eşkiya Güzeli. 1925. Orhaniye Matbaası.

Perili Bostan. 1925. Orhaniye Matbaası.

Sandalım Geliyor Varda. 1938. Çığır Kitabevi.

Piyesi:

Üfürükçü. 1935. İstanbul Devlet Basımevi. İstanbul. (Kaygısız soyadı ile.)

Sözlüğü:

Argo Lugatı. 1932. Haber Gazetesi'nde tefrika.

Argo Lugatı. 2003. Selis Kitaplar. Haz. Tahsin Yıldırım. İstanbul.

Folklorik Araştırma ve İncelemeleri:

İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri. 1937. Burhaneddin Basımevi. İstanbul.

İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri. 2007. Merkez Kitaplar. Haz. Mustafa Apaydın.

İstanbul'un Köşe Bucağı. 1931. Yeni Gün gazetesinde tefrika.

Köşe Bucak İstanbul. 2003. Selis Kitaplar. Haz. Tahsin Yıldırım. İstanbul.

B. İkincil Kaynaklar

ABASIYANIK, Sait Faik. 1999. Bütün Eserleri. *Bahçının Ölümü, Yaşasın Edebiyat 9*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

AKGÜN, Adnan. 1996. "Edebiyatçılarımızın Resmi Hâl Tercümeleleri". *İlmî Araştırmalar 2*. İstanbul: İlim Yayıma Cemiyeti..

AKTUNÇ, Hulki. 2002. *Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: YKY.

- ALANGU, Tahir. 1968. *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Antolojisi 1919-1930*. C. 1. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- APAYDIN, Mustafa. 2003. *Osman Cemal Kaygılı'nın Hikayeciliği Üzerinde Bir İnceleme*. Adana: Baki Kitabevi.
- APAYDIN, Mustafa. 2005. *Osman Cemal Kaygılı'nın Hikâyeleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- APAYDIN, Mustafa. 2006. *Osman Cemal Kaygılı'nın Hikâyeciliği*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- OKAY, Orhan. 1990. "Osman Cemal Kaygılı" *Büyük Türk Klâsikleri* c.XII. İstanbul: Ötüken Yay. s. 281-283.
- ÇELİK, Behçet. 1991. "Osman Cemal Kaygılı Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre". *Yazılı Günler*. Aylık Edebiyat Dergisi. S.3. s.3-4.
- ÇELİK, Behçet. 1998. "Osman Cemal Kaygılı *Destursuz Abdest Bozan Yazar*". *Virgül* Aylık Kitap ve Eleştiri Dergisi. **Sayı:6**.
- ÇELİK, Behçet. 2003. "Osman Cemal Kaygılı'nın Romanlarında Yaşantı ve Dil". *Virgül*. Aylık Kitap ve Eleştiri Dergisi. Sayı:62.
- GÖÇGÜN, Önder. 1993. *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KUDRET, Cevdet. 1967. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II Meşrutiyetten Cumhuriyete (1910-1923)*. İstanbul: Varlık Yay.
- KURDAKUL, Şükran. 1992. *Çağdaş Türk Edebiyatı II, Meşrutiyet Dönemi / 2. Kitap*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- KUTLU, Mustafa. 1982. Kaygılı, Osman Cemal. *Türk Dili Ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. 5. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- LEKESİZ, Ömer. 1997. *Yeni Türk Edebiyatında Öykü 1*. İstanbul: Kaknüs Sanat-Edebiyat.
- NESİN, Aziz. 1973. *Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı "Düzyazı"*. İstanbul: Akbaba Yay.
- OZANSOY, Halit Fahri. 1970. *Edebiyatçılar Çevremde*, Ankara: Sümerbank Kültür Yay.
- ÖZKIRIMLI, Atilla. 1984. "Kaygılı, Osman Cemal". *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Cem Yayınları.
- SAĞOL, Gülden. 2002. "Argo Sözlükleri" *Türk Kültüründe Argo*. Hollanda: Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayını. (SOTA). s. 73.
- TANER, Refika- BEZİRCİ, Asım. 1973. *Seçme Romanlar, (Yazarları, Özetleri, Eleştiriler, Kaynaklar)*. İstanbul: Hür Yayınevi.
- Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. 2003. "Kaygılı, Osman Cemal". İstanbul: YKY. s.586-587.
- ÜNSAL, Refika. 1954. *Osman Cemal Kaygılı Hayatı ve Eserleri*. İstanbul Üniv. Edebiyatı Fakültesi Türkoloji Bölümü. Dan. Mehmet Kaplan. Yayımlanmamış Bitirme Tezi.
- YÜZÜNCÜ, Reşat Feyzi. 1947. *Osman Cemal Kaygılı Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri*. İstanbul: Çığır Kitabevi.